

DOI: 10.33270/05267303.11
УДК 343.72

БРИСКОВСЬКА Оксана*

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6902-9969>;

ШАПОВАЛОВА Анна

кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8072-9764>;

КРИЖНА Валентина

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0402-4224>

Шахрайства щодо близьких осіб військовополонених і зниклих безвісти: засоби та механізми вчинення

Анотація. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила появу та швидке поширення нових форм шахрайства. У воєнний час складно підтримувати стабільний зв'язок із передовими позиціями фронту, тому навіть короточасна відсутність інформації від військових викликає хвилю емоційних переживань і тривоги в тилу. Відсутність можливості підтвердити статус військовослужбовця на фронті (перебування в живих, полон чи зникнення безвісти) створює підґрунтя для реалізації цинічних шахрайських схем. Зловмисники пропонують родичам бійців інформацію про нього або сприяння в поверненні. Вони систематично демонструють удаване піклування, переконливість і серйозність, маніпулюючи довірою та вразливим емоційним станом жертв. Такими злодіяннями правопорушники завдають психологічних і фінансових збитків потерпілим. Метою статті є дослідження засобів і механізмів учинення шахрайства щодо близьких осіб військовополонених і зниклих безвісти. Її практична значущість полягає в систематизації та оновленні знань про способи й знаряддя вчинення таких злочинів. Це має важливе значення для викриття шахрайських схем, що є вагомим аспектом у боротьбі з правопорушеннями цієї категорії. Набуті знання сприяють запобіганню таким злочинам і надають можливість істотно зменшити їх кількість. Результати дослідження можна використовувати не лише для вдосконалення процедур розслідування, а й для розроблення ефективних превентивних заходів і посилення організаційної протидії таким явищам. Наукова новизна дослідження полягає у встановленні засобів і механізмів вчинення шахрайства щодо близьких осіб військовополонених і зниклих безвісти, що сприятиме підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів у процесі розслідування таких злочинів.

Ключові слова: обман; військовослужбовець; зловмисник; шахрайські дії; методи; знаряддя вчинення злочинних дій.

Історія статті:

Отримано: 07.07.2026
Прийнято: 28.08.2026
Опубліковано: 01.10.2026

Рекомендоване посилання:

Брисковська О., Шаповалова А., Крижна В. Шахрайства щодо близьких осіб військовополонених і зниклих безвісти: засоби та механізми вчинення. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 3 (73). С. 125–136. DOI: 10.33270/05267303.11

*Відповідальний автор

© Брисковська О., Шаповалова А., Крижна В., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

З початком повномасштабного вторгнення змінилися не лише масштаби злочинності, а і її структура. Одним із найчутливіших до умов війни видів кримінальних правопорушень стало шахрайство, передбачене ст. 190 Кримінального кодексу України. Починаючи з 2022 року, спостерігається стійка тенденція до зростання кількості таких злочинів. Динаміка облікованих кримінальних правопорушень демонструє такі показники: у 2022 році зафіксовано 32 086 випадків; у 2023 – їх кількість зросла до 82 609; у 2024 – знизилася до 64 978, а у 2025 році цей показник становив 48 871¹. У період з 2019 до 2025 року шахрайство стало другим за поширеністю кримінальним правопорушенням проти власності. Протягом 2020–2021 років кількість зареєстрованих проваджень суттєво зменшувалася. Однак у 2022–2025 роках рівень шахрайських дій знову зріс, досягнувши показників 2019 року. Причому понад половину зареєстрованих випадків охоплювали злочини (Kryzhevskiy, & Bryskovska, 2023).

В умовах збройної агресії Російської Федерації емоційна вразливість українців значно зросла, і шахраї активно використовують ці зміни, пристосовуючи свої махінації до актуальних проблем суспільства. За допомогою сучасних засобів спілкування шахрайство під час воєнного стану набуло широкого масштабу й охоплює всі регіони країни (Bryskovska, & Helemei, 2023). Спекуючи складною ситуацією в державі та скрутним становищем громадян, злочинці адаптували свої схеми до сучасних реалій. Вони ошукують людей як на території України, так і за її межами, видаючи себе за представників банків або обіцяючи фінансову допомогу від імені держави, міжнародних організацій чи благодійних фондів. Особливо цинічними є випадки шахрайства, які стосуються допомоги військовим і внутрішньо переміщеним особам. У таких ситуаціях гроші, які можуть бути спрямовані на порятунок життя й здоров'я людей у зоні бойових дій та забезпечення потреб військових – закупівлю автомобілів, зброї, боєприпасів, медикаментів та іншого спорядження, – протиправно привласнюються злочинцями. Це завдає суспільству не лише фінансових втрат, а й морального болю, послаблюючи підтримку тих, хто найбільше її потребує.

Згідно з дослідженням Visa Stay Secure, кожен другий українець хоча б раз ставав жертвою шахрайства, а 17 % потрапляли в пастку злоумисників неодноразово. Нині понад 70 % українців не впевнені у своїй здатності розпізнавати ознаки онлайн-шахрайства. Лише менша

частина громадян перевіряє в повідомленнях правильність логотипа компанії та електронну адресу відправника (Yakobchuk, 2023).

Сім'ї військовослужбовців, які втратили зв'язок зі своїми рідними, постійно перебувають у стані хронічного психологічного стресу й невизначеності. Цим емоційним станом часом користуються шахраї, маніпулюючи почуттями надії, страху й прагненням отримати будь-яку інформацію про долю близьких. Розслідування злочинів шахрайського характеру проти родин військовополонених, незаконно утримуваних або зниклих безвісти під час російсько-української війни, залишається надзвичайно складним процесом. Значна кількість кримінальних проваджень не передаються до суду або завершуються без винесення обвинувальних вироків. Стрімке зростання кількості таких правопорушень і специфіка їх розслідування зумовлюють нагальну потребу в розробленні сучасних наукових методів і підходів. Упровадження таких рішень здатне подолати наявні перешкоди та підвищити ефективність розслідувань, що є ключовим фактором для захисту прав сімей потерпілих і притягнення винних до відповідальності.

Злоумисники активно використовують відкриті джерела даних, інформацію із соціальних мереж, локальні чутки, а також вдаються до телефонного зв'язку з громадянами, які шукають своїх близьких. Їхньою головною метою є отримання фінансової вигоди шляхом надання неправдивої інформації про місцезнаходження зниклих осіб. У своїй діяльності шахраї нерідко виявляють обізнаність у військовій тематиці, посилаючись на реальні назви підрозділів або напрямків, що додає правдоподібності їхнім твердженням. Водночас вони маніпулюють елементами достовірних даних, щоб зміцнити довіру потенційних жертв. Шахраї навмисно створюють атмосферу терміновості, акцентуючи на нібито критичності ситуації, та наполягають на негайному реагуванні, аргументуючи це обмеженістю часу для прийняття рішення. У таких ситуаціях люди часто приймають рішення, більше орієнтуючись на емоції, ніж на зважений і раціональний підхід. Шахраї зазвичай діють за схемою, яка передбачає вимогу передоплати на банківську картку під час обговорення умов співпраці. Отримавши гроші, вони свідомо порушують усі домовленості, припиняють будь-який зв'язок і зникають, залишаючи постраждалих у значно скрутнішій ситуації. Одним із перспективних напрямів протидії таким злочинним діям є аналіз способів реалізації шахрайських схем, спрямованих проти членів сімей зниклих безвісти осіб. Н. В. Павлова (2023) зазначає, що вивчення типових характеристик таких способів сприятиме ефективному виявленню та розслідуванню злочинів. О. Я. Урлапова (2025) у своєму дослідженні слушно зазначила, що фактичні відомості про спосіб вчинення злочину містять значний обсяг інформації, яка має важливу криміналістичну

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

цінність. Вони надають дані щодо використаних засобів, механізму правопорушення, особи злочинця, а також умов й обставин, за яких планували та здійснювали злочинне діяння.

У цьому контексті важливого значення набуває аналіз засобів і механізмів, які застосовують зловмисники для здійснення шахрайських схем, спрямованих проти родичів зниклих безвісти осіб і військовополонених.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становив не лише аналіз наукових досягнень і статистичних даних, а й вивчення кримінальних проваджень, а також результатів опитувань та інтерв'ю з працівниками поліції. У статті застосовано цілісну та погоджену систему методів, яка надала можливість всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано широкий спектр методів наукового дослідження, серед яких загальнонаукові методи пізнання, такі як дедукція, індукція, аналіз, класифікація та систематизація. Теоретичною базою для цієї роботи стали дослідження науковців, які присвячені методам вчинення шахрайства, пов'язаного з людьми, чиї родичі опинилися в реальній або уявній загрозі. Попри значний внесок учених у вивчення цієї проблематики, їхні роботи переважно висвітлюють загальні аспекти шахрайства й типові схеми їх вчинення. Водночас особливості вчинення шахрайських дій щодо родичів осіб, які вважаються зниклими безвісти, залишаються поза увагою українських науковців як окремий об'єкт дослідження.

Огляд літератури

Зростання рівня злочинності, яке тісно пов'язане з соціально-економічними змінами в країні, зумовлює необхідність розроблення нових підходів і методів у сфері розслідування кримінальних правопорушень. Недостатнє дослідження криміналістичної природи окремих видів шахрайства значно ускладнює процеси їх виявлення, розслідування та попередження. Це засвідчує важливість здійснення глибокого наукового аналізу цієї проблематики (Murha, 2025).

Шахрайство має такі ключові ознаки, як навмисне введення в оману, що може передбачати обман, неправдиві відомості, безпідставні обіцянки без наміру їх реалізувати, приховування важливої інформації або інші дії, спрямовані на вчинення шахрайства. Основною метою таких дій є незаконне заволодіння чужим майном або правами на нього (Chaika, 2023).

У межах дослідження структури способу вчинення кримінального правопорушення значну роль відіграють знаряддя та засоби його реалізації, які мають окреме криміналістичне значення й потребують чіткого розмежування. Зокрема, знаряддя є об'єктами зовнішнього світу,

які використовують безпосередньо під час здійснення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, тобто інструментами прямого протиправного впливу. Водночас до засобів вчинення належать матеріальні, технічні, інформаційні чи організаційні ресурси, які забезпечують підготовку злочинного діяння, сприяють його здійсненню чи полегшують приховування злочинної діяльності. Важливо зазначити, що засоби вчинення не є елементом основної дії, а виконують допоміжну або сприятливу роль у реалізації злочинного задуму (Romanauskas, 2026).

М. Ю. Ковальська (2020) у своїй науковій статті визначає спосіб вчинення злочину як поєднання засобів, прийомів і методів, які використовують для досягнення поставленої мети.

Спосіб вчинення злочину відображає особистісні характеристики правопорушника як законмірно організовану систему дій суб'єкта. Він охоплює етапи підготовки, безпосереднього виконання та приховування злочину. На спосіб вчинення впливають умови зовнішнього середовища, обстановка на місці та під час події, психологічні й фізіологічні особливості особи, її життєвий досвід, рівень підготовки, а також індивідуальні моделі поведінки. Усі ці чинники впливають як на вибір засобів і знарядь, так і на характер слідів, які утворюються і можуть використовуватися в процесі розслідування (Cherpurna, 2025).

Цілком підтримуючи позицію Н. В. Павлової, Д. А. Птушкіна та К. О. Чаплинського (2019), слід зауважити, що їхній підхід до визначення способу вчинення злочину є засадничим і концептуально обґрунтованим. Дослідники акцентують, що спосіб вчинення злочину є ключовим та інтегровальним елементом, який дає змогу досліджувати встановлені в процесі аналізу зв'язки між усіма компонентами криміналістичної характеристики. Поняття способу вчинення злочину доцільно тлумачити як об'єктивно та суб'єктивно детермінований сукупний комплекс дій особи, що відбуваються до, у момент і після злочину. Вчинення цих дій із застосуванням відповідних знарядь і засобів зумовлює утворення різного роду слідів, що відображають сутність події, специфіку поведінки злочинця, його індивідуальні якості й навички.

Також слушною є позиція А. І. Мурадлі (2026) про те, що спосіб вчинення злочину є комплексом взаємопов'язаних і цілеспрямованих дій, операцій, прийомів та рухів, які суб'єкт використовує під час вчинення злочину. Зокрема, спосіб вчинення злочину відображає, як саме здійснюється протиправний акт, й охоплює не лише знаряддя та засоби, а й процес їх пошуку, підготовки та використання, що призводить до досягнення злочинного результату. Він є як сукупністю вольових дій, так і системно організованою моделлю поведінки, яка передбачає послідовну підготовку, виконання й приховування злочину.

Останніми роками кількість безконтактних шахрайських злочинів, скоєних через телекомунікації та Інтернет, стрімко зросла, а рівень розслідування таких схем помітно знизився (Ni, Peifeng, & Wang, Quanxiu, 2022).

Інтернет, що становить невід'ємну складову сучасного суспільства, одночасно слугує потужним засобом для реалізації злочинних намірів. Необмежений доступ до різноманітної інформації забезпечує зловмисникам значні можливості для вчинення протиправних дій (Bryskovska, & Helemei, 2023).

Розвиток онлайн-технологій зумовив появу нових методів і можливостей для злочинців, а також етап безпрецедентного необачного особистого саморозкриття людей, які через соціальні мережі стають потенційними жертвами, чиї персональні дані можна легко використати (Chiang, Kredens, & Thornton, 2025).

Інтернет-технології розширюють можливості шахраїв, сприяючи здійсненню величезної кількості атак, боротьба з якими стає серйозним викликом для правоохоронних органів. Крім того, оскільки специфіка ситуації впливає на те, як потенційні жертви реагують на шахрайство, кризовий контекст визначає особливості розроблення злочинних схем. Науковці проаналізували шахрайські схеми під час лісових пожеж «Чорне літо» та першого року пандемії COVID-19 в Австралії, виявивши підвищену вразливість жертв за моделлю Штайнмеца (Taodang, & Gundur, 2023). Дослідження засвідчує, що в обох випадках шахраї використовували методи соціальної інженерії «авторитету» та «дефіциту» – методи, які з більшою імовірністю будуть успішними вже під час першого контакту.

Окрім сучасних технологій, шахраї ефективно використовують телефонні розмови. Застосовуючи свої творчі здібності, демонструють здатність створювати ілюзію щирості й довіри, що сприяє успішній маніпуляції потенційними жертвами. Аналогічними методами оперують шахраї щодо членів сімей військовополонених і зниклих безвісти осіб. Зокрема, метод «авторитету» реалізується через удавання себе волонтерами, побратимами, командирами групи, медиками та ін.; натомість метод «дефіциту» ґрунтується на маніпулюванні відсутністю інформації про близьку чи рідну людину, яка безвісти зникла чи перебуває в полоні. У своїх діях шахраї часто демонструють знання у військовій сфері, використовуючи реальні назви підрозділів або напрямків, що надає їхнім словам більшої переконливості. Причому вони маніпулюють достовірними даними, аби викликати більше довіри у потенційних жертв. Основною метою шахраїв є отримання фінансової вигоди через поширення неправдивої інформації про місцезнаходження зниклих осіб.

Сучасний стан наукової розробленості свідчить про наявність ґрунтовної теоретичної

бази для вивчення механізму злочинної діяльності загалом. Водночас виявляється певна прогалина в системному аналізі способів, знарядь і засобів вчинення шахрайств, спрямованих проти близьких військовополонених, зниклих безвісти чи незаконно утримуваних.

Результати й обговорення

Шахраї характеризуються високою гнучкістю та адаптивністю, що надає їм можливість ефективно аналізувати інформацію і швидко реагувати на її зміни. Вони демонструють здатність до детального планування, ретельного опрацювання стратегій і моделювання різних ситуацій. Водночас їм притаманні низький рівень тривожності, схильність до ризику, високий рівень самоконтролю, терпіння та витримка, що допомагає їм досягати своєї мети навіть у складних умовах (Kuzmenko, 2024).

Зловмисники часто використовують надії та відчай родичів, які довгий час очікують на офіційні відомості про своїх близьких. Вони обіцяють нібито допомогти у пошуках, передати важливу інформацію чи навіть сприяти звільненню з полону. Однак їхньою єдиною метою є отримання грошей або доступу до конфіденційних даних. Такі шахраї вирізняються розвиненою уявою, винахідливістю, акторськими здібностями, а також умінням швидко пристосовуватися до складних обставин й обертати їх на свою користь. Їм притаманні також сила переконання та наполегливість у досягненні злочинної мети (Kuriata, 2018).

Наприклад, ОСОБА_3, яка діяла з наміром заволодіти чужим майном через обман і зловживання довірою фізичних осіб, організувала в межах виправної колонії стійке угруповання для здійснення протиправної діяльності. Це об'єднання характеризувалося єдиним планом, який передбачав чіткий розподіл ролей серед усіх учасників групи та був спрямований на реалізацію поставленої мети, відомої кожному члену цього угруповання. Діяльність ОСОБА_3 була спрямована на здобуття фінансової вигоди шляхом обману та зловживання довірою громадян, чиї близькі, зокрема члени сімей, родичі або знайомі, є військовослужбовцями Збройних Сил України й потрапили в полон або зникли безвісти під час збройного конфлікту. Починаючи з жовтня 2022 року, ОСОБА_3 у співучасті з ОСОБА_4 використовували мобільні телефони та планшети для пошуку в інтернет-мережі оголошень, у яких громадяни повідомляли про розшук своїх родичів або близьких, які є військовослужбовцями Збройних Сил України й перебувають у полоні або зникли безвісти. Виявивши таких осіб за допомогою оголошень, ОСОБА_3 та ОСОБА_4 здійснювали телефонні дзвінки до них, найчастіше ввечері або вночі, представляючись військовослужбовцями Збройних сил України. Для створення ілюзії достовірності вони щоразу використовували різні вигадані особові дані. Під

час телефонних розмов співучасники почергово спілкувалися з потерпілими, свідомо надаючи неправдиву інформацію. Вони стверджували, що близькі особи заявників утримуються в полоні представниками Збройних Сил Російської Федерації та пропонували свої послуги за фінансову винагороду: нібито забезпечення телефонної розмови із полоненим або сприяння в його звільненні. Запитувані суми коштів варіювалися залежно від поведінки потерпілих. Для отримання грошей ОСОБА_3 та ОСОБА_4 надавали номери заздалегідь підготовлених банківських рахунків, відкритих на сторонніх осіб у фінансових установах України, а також мобільні номери операторів зв'язку для переказу грошових коштів. Отже, вони організували шахрайську діяльність для отримання незаконного прибутку.

Аналіз матеріалів з Єдиного державного реєстру судових рішень, що стосувалися кримінальних правопорушень проти власності, зокрема випадків шахрайства, пов'язаних із родичами зниклих безвісти осіб, надав можливість класифікувати способи вчинення таких шахрайств. Класифікацію здійснено на основі характеру взаємозв'язку між шахраєм і потерпілим та засобів для вчинення зловмисниками зазначених злочинів.

Сучасна комп'ютеризація суспільства спричиняє активне впровадження інформаційних технологій у всі аспекти людського життя, змінюючи способи спілкування та реформуючи різні галузі виробництва. Однак ці зміни також впливають на злочинність, адже зловмисники все частіше переходять у цифровий простір, використовуючи можливості Інтернету для реалізації своїх протиправних намірів (Ripa, 2026). Окрім використання сучасних технологій, шахраї ефективно, через розмови, за допомогою телефона, застосовують свої творчі здібності, демонструючи здатність вибудовувати ілюзію щирості й довіри, що дозволяє їм успішно маніпулювати потенційними жертвами.

Засоби, які шахраї застосовують для встановлення контакту з потенційними жертвами:

1. *Соціальні мережі та месенджери.* Родичі зниклих безвісти військових нерідко самостійно публікують у мережі фотографії близьких і залишають контактні дані для зв'язку. Таку інформацію можуть використати шахраї або представники ворожих структур для налагодження контакту із сім'ями військовослужбовців.

2. *Телефонний зв'язок.* Шахраї можуть здійснювати безпосередні телефонні дзвінки, використовуючи дані, здобуті в загальнодоступних джерелах або отримані від третіх осіб.

3. *Особисте спілкування без використання технічних засобів.* Зустріч із шахраєм може мати місце на суспільних заходах, зокрема на конференціях, семінарах, акціях чи мітингах, організованих для підтримки військовополонених або зниклих безвісти. Крім того, джерелом інформації

для зловмисника може бути випадково почута розмова в публічному місці (закладах харчування, парках, транспорті тощо).

Найпоширенішим засобом вчинення шахрайства щодо близьких зниклих безвісти осіб є соціальні мережі та месенджери.

У 87 % випадків зловмисники для реалізації шахрайських схем застосовують декілька засобів, зокрема:

– соціальні мережі для моніторингу й отримання інформації та телефони для ведення розмов з потенційною жертвою з використанням голосового емоційного забарвлення (тембр голосу, схвильованість, зітхання, гнів, співчуття, плач тощо).

– особисте спілкування без використання технічних засобів;

– особисте спілкування з використанням допоміжних технічних засобів телефону або месенджерів.

Прикладом застосування одного виду засобів вчинення шахрайства щодо рідних зниклих безвісти осіб під час війни є використання:

– *соціальних мереж.* Мешканка одного із сіл, скориставшись інформацією про те, що її односелець, військовослужбовець ЗСУ, зник під час бойових дій, організувала шахрайську схему. Використовуючи мобільний телефон, вона створила фальшивий обліковий запис в Instagram, видаючи себе за військовослужбовця, який нібито має відомості про місцезнаходження та стан зниклого. Вона знайшла в соціальній мережі профіль сестри зниклого й встановила з нею контакт. Під час спілкування шахрайка повідомила, що може надати інформацію про зниклого брата в обмін на грошову винагороду в розмірі 4000 грн. Вона надала реквізити для переказу коштів, і потерпіла, перебуваючи в омані, здійснила оплату. Після отримання грошей обвинувачена стверджувала, що для отримання важливих даних потрібна додаткова сума – ще 15 000 грн, знову надавши відповідні реквізити. Однак жодної інформації про місцезнаходження чи стан брата жінка так і не отримала. Зловмисниця продовжувала маніпулювати потерпілою за допомогою повідомлень у соціальній мережі, виманюючи нові суми грошей. Вона неодноразово наполягала на переказі додаткової грошової допомоги, кожного разу обіцяючи поділитися відомостями про брата. Зокрема, шахрайка повторно запросила 4000 грн і надала свої банківські реквізити. У результаті маніпулятивних дій потерпіла на постійній основі здійснювала грошові перекази на рахунки шахрайки. Загалом таких транзакцій було понад десять, кожного разу на різні суми. Попри те, що кошти передавалися, жодної обіцяної інформації сестра військового так і не отримала;

– *телефона.* ОСОБА_5 разом з ОСОБА_6, використовуючи мобільні телефонні номери, запропонували ОСОБА_8 сприяння у покращенні

умов утримання або поверненні її чоловіка, який вважався зниклим безвісти. Вони повідомили ОСОБА_8, що він начебто перебуває в полоні та утримується у слідчому ізоляторі міста Маріуполь, за що вимагали сплатити 40 тисяч гривень. Після цього ОСОБА_8 перевела зазначену суму зловмисникам;

– *особистого спілкування*. У ресторані злочинець випадково почув розмову жінки про її намагання знайти чоловіка, який безвісти зник унаслідок військової агресії Росії проти України. Він вирішив скористатися ситуацією та запропонував їй допомогу в пошуку місця перебування її чоловіка та його поверненні з полону в обмін на грошову винагороду. Насправді зловмисник не мав ні щирих намірів, ні реальних можливостей виконати свою обіцянку. Маніпулюючи складними емоціями жінки, він вигадав переконливу історію про перебування її чоловіка в одній із російських колоній, щоб здобути її довіру. Шляхом обману зловмисник спонукав потерпілу протягом квітня – червня 2023 року переказати йому чотири платежі на загальну суму 10 500 доларів США. За офіційним курсом НБУ на той момент це становило 383 970,30 грн. Усі отримані гроші шахрай витратив на власні потреби, не вживши жодних заходів для виконання обіцянок щодо пошуку зниклого чоловіка¹.

Зловмисниця, працюючи продавцем харчових продуктів як фізична особа-підприємець, не мала жодного досвіду або освіти у сфері надання юридичних послуг чи консультацій. Проте вона навмисно ввела потерпілу в оману, штучно створивши враження про наявність можливостей для надання допомоги. Жінка запропонувала допомогу в пошуку інформації про місцезнаходження чоловіка потерпілої, який зник безвісти під час виконання бойового завдання неподалік Мар'їнки в Донецькій області. Зникнення чоловіка було офіційно підтверджено відповідним повідомленням про його статус. Скориставшись довірою потерпілої, зловмисниця переконала її у щирості своїх намірів. Вона пообіцяла надати допомогу в пошуках чоловіка й отримала від потерпілої грошову суму 5025 грн. Однак зловмисниця не мала наміру виконувати взяті на себе зобов'язання та не вчинила жодних дій для встановлення місцезнаходження зниклого безвісти. Як наслідок, потерпіла зазнала як суттєвих матеріальних збитків, так і глибоких моральних страждань².

¹ Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 28 січ. 2025 р. Справа № 308/7681/24 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124715924>

² Вирок Валківського районного суду Харківської області від 19 груд. 2024 р. Справа № 615/1754/24 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123898879>

Прикладом застосування двох видів засобів вчинення такого шахрайства є використання:

– *особистого спілкування з допоміжними технічними засобами месенджерів*. Зловмисник, маючи довірливі й дружні стосунки з родиною, яка опинилася в кризовому стані через зникнення безвісти глави сім'ї, вирішив скористатися цим з корисливих мотивів. Йому було відомо, що дружина зниклого отримала офіційне підтвердження зникнення чоловіка та, відповідно до чинних законів, почала одержувати грошові виплати на свою банківську картку. Щоб заволодіти її коштами, він навмисно вводив жінку в оману, заявляючи, що її чоловік нібито залишився живим, але утримується в російському полоні. Шахрай запевняв, що має зв'язки серед високопосадовців СБУ, які за певну суму могли б допомогти організувати позачергове звільнення її чоловіка. Протягом тривалого часу він регулярно контактував з жінкою через месенджери, видавав себе за посередника, а також надсилав повідомлення в месенджерах від імені працівника СБУ. Зловмисник активно підтримував контакт із жінкою, повторно переконуючи її в необхідності переказати гроші на зазначені ним банківські картки. Свої вимоги він обґрунтовував тим, що кошти потрібні для покриття витрат на викуп із полону, організацію переговорів із російською стороною, процедур обміну, а також транспортних витрат, зв'язку, лікування, харчування та тимчасового розміщення. Для посилення психологічного тиску на жертву злочинець наполягав на повній конфіденційності та суворо застерігав її від звернення до правоохоронців. Зловмисник намагався переконати жінку не довіряти офіційним повідомленням про загибель її чоловіка, навіть якщо вони підтверджуються результатами ДНК-експертиз. Він маніпулював її емоціями, закликаючи ігнорувати будь-які офіційні дані й викликаючи страх своїми погрозами та неправдивими свідченнями. У процесі реалізації свого злочинного плану він використовував платіжну карту, оформлену на ім'я свого знайомого, щоб приховати свою діяльність й отримувати шахрайські перекази. Крім цього, він створив ще дві банківські картки на своє ім'я, які також залучив для привласнення грошей потерпілої³;

– *соціальних мереж і телефона*. У соціальній мережі Facebook зловмисниця виявила оголошення про пошук зниклого безвісти військовослужбовця. У повідомленні був зазначений номер телефону для зв'язку. Її жертвою стала мати військового. Ретельно продумуючи шахрайську схему з корисливих мотивів, жінка здійснила дзвінок з власного мобільного номера, представившись волонтеркою. Створюючи ілюзію щирої

³ Вирок Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 27 січ. 2025 р. Справа № 216/6605/24 *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124736478>

допомоги, вона переконувала потерпілу, що нібито опікується її сином, який перебуває в госпіталі. Для «надання допомоги» вона попросила перерахувати 4000 грн на свою особисту банківську картку. Надалі шахрайка неодноразово спонукала жінку передавати гроші під приводом додаткових витрат на лікування військово-службовця. Загалом від матері зниклого вона спочатку отримала 3000 грн, а згодом ще 7000 грн. Ця схема мала систематичний характер: від дій жінки постраждали ще троє осіб. Прагнучи відшукати своїх зниклих безвісти близьких, вони були введені в оману та стали жертвами шахрайства¹.

Невідома особа, використовуючи інтернет-сторінку в месенджері «Фейсбук» під назвою «Зам командира координаційний штаб», зловживаючи довірою, заволоділа грошовими коштами громадянки ОСОБА_4 у розмірі 3000 грн. Шахрай пообіцяв сприяти в допомозі родичам військово-службовців, які могли перебувати в полоні або бути зниклими безвісти. Після узгодження деталей через мобільний телефон потерпіла перерахувала кошти на зазначену банківську картку. Однак після цього злочинець почав уникати спілкування й тягнув час².

Прикладом вчинення шахрайської схеми із застосуванням трьох видів засобів є: використання соціальних мереж для моніторингу й отримання інформації, месенджера Telegram і телефона для ведення розмов з потенційною жертвою. 2022 року зловмисник для отримання даних про громадян, які розшукували своїх рідних або знайомих серед військовослужбовців Збройних Сил України, зниклих у зоні бойових дій чи, можливо, утримуваних у полоні, шахрай створив фейковий обліковий запис із вигаданими даними. Використовуючи інформацію, оприлюднену у відкритому доступі, зокрема дані про зниклих військових, їхні особисті відомості та контакти їхніх рідних і близьких, зловмисник маніпулював постраждалими, ошукаючи їх з метою незаконного привласнення коштів шляхом зловживання довірою. Одним з епізодів його шахрайської діяльності є випадок, коли зловмисник видавав себе за волонтера та пропонував допомогу жінці, яка шукала свого чоловіка, зниклого під час бойових дій. Через соціальну мережу Facebook він виявив публікацію цієї жінки про розшук, а потім встановив з нею зв'язок за допомогою месенджера Telegram і телефонного дзвінка. Чоловік запевнив жертву, що її чоловік перебуває в полоні на території Рязанської області Російської Феде-

рації, та пообіцяв, що має можливість забезпечити його звільнення. Однак для цього було необхідно сплатити 550 доларів США. Жінка, повіривши в його чесність і щирість намірів, перевела йому цю суму через платіжну систему Ria Money³.

Цей випадок ілюструє, як сучасні технології та соціальні мережі можуть стати інструментом для реалізації шахрайських схем. Злочинець, використовуючи смартфон й активно взаємодіючи з платформою Facebook, виявив оголошення матері військовослужбовця Збройних Сил України, який вважався зниклим безвісти. Вразливий емоційний стан жінки став для нього можливістю реалізувати злочинні наміри. Скориставшись наданою інформацією, шахрай створив вигадану історію, згідно з якою її син начебто отримав тяжке поранення, перебував у стані непритомності та потребував термінової евакуації. Під час контакту зі своєю жертвою він заявив, що для організації такої евакуації необхідно негайно перерахувати гроші на пальне в сумі 3000 грн. Стурбована долею власного сина та не запідозривши зловмисника, жінка через платіжний термінал переказала кошти на банківський рахунок шахрая. Проте злочинець не зупинився на цьому. Усвідомлюючи ефективність своєї схеми, він вирішив масштабувати її, використовуючи електронні засоби комунікації та інформаційні технології для подальшого заволодіння фінансовими ресурсами інших осіб. Протягом своєї злочинної діяльності цей зловмисник скоїв щонайменше 24 випадки шахрайства, спрямованого на родичів українських військових, які перебувають у статусі зниклих безвісти. Такий випадок укотре засвідчує необхідність посилення заходів інформаційної безпеки та підвищення рівня суспільної правової освіти для протидії подібним протиправним діям.⁴

Шахраї не обмежуються використанням одного виду засобів для вчинення шахрайських дій: у кожній ситуації підбирають різні засоби та способи спілкування, зважаючи на особливості потенційних потерпілих. Спосіб вчинення кримінального правопорушення є ключовим елементом криміналістичної характеристики, який відображає закономірності злочинних дій, визначає специфіку слідової картини та відіграє важливу роль у плануванні та здійсненні досудового розслідування (Romanauskas, 2026). Наприклад, обвинувачена ОСОБА_4, яка перебувала в шлюбі з військовослужбовцем, який потрапив у полон на початку повномасштабного вторгнення Російської

¹ Вирок Котовського міськрайонного суду Одеської області від 17 квіт. 2024 р. Справа № 505/4134/23. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118510619>

² Ухвала Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 31 лип. 2024 р. Справа № 484/4056/24. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120712437>

³ Вирок Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 5 лют. 2024 р. Справа № 336/4684/23. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116746075>

⁴ Вирок Дарницького районного суду міста Києва від 12 лют. 2024 р. Справа № 753/12284/23. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116922909>

Федерації, на початку січня 2024 року стала волонтером Коростенської організації Товариства Червоного Хреста України. У межах своєї діяльності вона почала брати участь у зустрічах із родинами зниклих безвісти та загиблих військовослужбовців Збройних Сил України. У певний момент у ОСОБА_4 виник злочинний намір заволодіти грошовими коштами сімей, які втратили своїх близьких унаслідок війни. Вона почала цілеспрямовано знаходити найвразливіших родичів серед відвідувачів зустрічей організації. Її підхід у спілкуванні з постраждалими був різноманітним: з деякими вона контактувала через дзвінки, а з іншими – виключно через текстові повідомлення. Для кожної жертви ОСОБА_4 створювала вигадані історії щодо можливого місцезнаходження їхніх рідних, намагаючись завоювати їхню довіру й реалізувати свої злочинні наміри. ОСОБА_4 познайомилася з ОСОБА_7, матір'ю військовослужбовця ЗСУ, який офіційно перебуває у статусі безвісти зниклого. ОСОБА_4 запевнила потерпілу, що існує можливість за посередництвом адвоката надіслати запит до Російської Федерації для з'ясування місцезнаходження її сина. Для оформлення такого запиту, за словами ОСОБА_4, нібито було потрібно 13 000 грн. Вважаючи ОСОБА_4 порядною людиною, потерпіла на особистій зустрічі передала їй зазначену суму. Згодом ОСОБА_4 встановила безпосередній контакт з ОСОБА_9, матір'ю військовослужбовця ЗСУ, який також вважається безвісти зниклим. Скориставшись важким психо-емоційним станом потерпілої, ОСОБА_4 увійшла до неї в довіру та повідомила, що сина нібито утримують у колонії № 36 на території так званої «ЛНР». Для отримання офіційного підтвердження його перебування в полоні ОСОБА_4 попросила 7 000 грн. Довіряючи їй, ОСОБА_9 перевела цю суму на картковий рахунок, зазначений ОСОБА_4. Повторно громадянка ОСОБА_4 зустрілася з ОСОБА_11 – дружиною військовослужбовця ЗСУ, якого офіційно вважають безвісти зниклим. Зловмисниця запевнила постраждалу, що має можливість повернути тіло її чоловіка ОСОБА_12, але для цього необхідно сплатити 18 000 грн. Продовжуючи незаконні дії, ОСОБА_4 повідомила ОСОБА_11 про можливість прискорення проведення молекулярно-генетичної експертизи для ідентифікації тіла її чоловіка, зазначивши, що це потребуватиме додаткових витрат у розмірі 23 000 грн. Під час особистої зустрічі потерпіла передала ОСОБА_4 цю суму. У результаті цих дій ОСОБА_4 навмисно, керуючись корисливими мотивами, усвідомлюючи незаконний характер своїх дій та їхні суспільно небезпечні наслідки, шляхом шахрайства заволоділа коштами ОСОБА_11 на загальну суму 32 000 грн.

Слідством встановлено ще два випадки таких шахрайських дій щодо родичів безвісти зниклих¹.

Способи шахрайства вирізняються використанням різноманітних засобів і прийомів, які спрямовані на створення переконливого обману, що сприяє виникненню повної довіри з боку потерпілого та призводить до передавання майна зловмиснику (Osypenko, 2018).

Методи та засоби, які використовують шахраї для скоєння злочинів, є надзвичайно різноманітними та постійно модифікуються, що створює суттєві перешкоди для своєчасного виявлення такої незаконної діяльності. Зазначена динаміка потребує активізації досліджень, спрямованих на аналіз тенденцій розвитку злочинності й вивчення характерних особливостей антирозслідувальної поведінки. Сучасні шахраї дедалі частіше застосовують удосконалені методи й технології, орієнтовані на уникнення виявлення. Це значно ускладнює роботу правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю. Антирозслідувальна поведінка злочинців характеризується застосуванням низки тактик, серед яких слід виокремити приховування (54 %–68 %) та високий рівень віртуалізації (68 %–79 %). Ці чинники надають можливість злочинцям значно розширювати свої можливості для здійснення протиправної діяльності, створюючи серйозні виклики як для правозастосовних структур, так і для суспільства загалом (Zhang, & Lei, 2022).

Висновки

Отже, для вчинення шахрайства щодо рідних і близьких зниклих безвісти осіб під час війни зловмисники ретельно продумують кожен етап злочинної схеми. Зазвичай вони застосовують дво- або триетапне спілкування, використовуючи різноманітні засоби (від інтернет-засобів і різноманітних месенджерів до телефонних розмов та особистого спілкування), щоб викликати довіру в потенційних потерпілих і шляхом маніпулювання через обман отримати матеріальну вигоду.

Окрім застосування сучасних технологій, шахраї майстерно використовують телефонні розмови й особисте спілкування, виявляючи креативність. Вони вміло створюють ілюзію щирості та викликають довіру, що надає їм можливість успішно маніпулювати своїми потенційними жертвами.

Під час дослідження цієї проблематики визначено основні способи, які шахраї використовують для встановлення контакту з потенційними

¹ Ухвала Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 13 квіт. 2025 р. Справа № 279/7989/25. Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135679686>

жертвами, а саме: 1. Соціальні мережі та месенджери. Близькі родичі військовослужбовців, які зникли безвісти, часто самостійно розміщують фотографії своїх рідних у соціальних мережах, залишаючи контактну інформацію для зв'язку. Зазначені відомості можуть бути використані як шахраями, так і представниками ворожих структур з метою налагодження контакту із сім'ями військових. 2. Телефонний зв'язок. Шахраї можуть здійснювати безпосередні дзвінки, використовуючи персональні дані, отримані з відкритих джерел або через посередників. 3. Особисте спілкування без застосування технічних засобів. Безпосередній контакт із шахраєм може відбутися на різноманітних публічних заходах, таких як конференції, семінари, акції чи мітинги підтримки військовополонених або зниклих безвісти. Крім того, інформація може бути отримана через випадкову розмову в громадських місцях, наприклад, у кафе, парках чи громадському транспорті. З'ясовано, що найпоширенішим засобом шахрайських дій щодо родичів зниклих безвісти осіб є використання соціальних мереж і месенджерів. Проте у 87 % випадків шахраї обирають комбінований підхід, застосовуючи декілька комунікативних каналів одночасно: моніторинг соціальних мереж із подальшим збиранням особистої інформації жертви та використанням телефонного спілкування для емоційного впливу (наприклад, зміна тону голосу, вияви хвилювання чи співчуття, імітація плачу тощо); особистий контакт без використання

технічних засобів; поєднання особистого спілкування із залученням допоміжних технічних засобів, таких як телефони або месенджери. Отже, діяльність шахраїв вирізняється комплексним підходом до взаємодії з жертвами із застосуванням маніпулятивних технік для досягнення злочинної мети.

Зловмисники діють надзвичайно переконливо, використовуючи детальну інформацію та персональні дані про зниклу безвісти людину. Найчастіше вони отримують ці дані із соціальних мереж, де самі родичі, у пошуках допомоги, поширюють подібну інформацію, керуючись тривогою або надією. Це дає змогу шахраям майстерно маніпулювати їхнім психологічним станом, зловживати довірою та вводити в оману близьких зниклого. Регулярне оновлення інформації про методи й засоби вчинення шахрайських дій щодо родичів і знайомих зниклих осіб, а також поширення знань про способи викриття таких схем є важливими аспектами в боротьбі із зазначеними злочинами, адже сприяє запобіганню цим правопорушенням і зменшенню їх кількості.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Bryskovska, O.M., & Helemei, M.O. (2023). Peculiarities of committing fraud on the Internet under martial law. *Kyiv Law Journal*, 3, 174-180. DOI: 10.32782/klj/2023.3.25
- [2] Chaika, I.M. (2023). Criminological characteristics and prevention of fraud in Ukraine. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from <https://rep.dnuvs.ukr.education/items/04d026ad-16aa-46ab-aca4-25e8844b0214>
- [3] Chepurna, T.V. (2025). Ways of committing official criminal offenses by law enforcement officers. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 5(3), 289-295. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.05.3.42
- [4] Chiang, E., Kredens, K., & Thornton, J. (2025). Fighting fraud: Corpus-assisted approaches to understanding and disrupting fraud activity on the dark web. *Applied Corpus Linguistics*, 5(3). DOI: 10.1016/j.acorp.2025.100159
- [5] Kovalska, M.Yu. (2020). The method of commission as an element of the forensic characteristics of banditry. *Law and State Administration*, 1(1), 164-169. DOI: 10.32840/pdu.2020.1-1.25
- [6] Kryzhevskiy, A.V., & Bryskovska, O.M. (2025). Characteristics of a person who commits fraud as part of an organized group on the Internet. *Legal psychology*, 1(36), 80-89. DOI: 10.33270/03253601.9
- [7] Kuriata, L.L. (2018). Forensic characteristics of a person who commits fraud. *Current problems of forensics and forensic expertise: Interdepartmental scientific and practical conference* (pp. 239-241). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. Retrieved from <https://elar.navs.edu.ua/items/a6b83747-a2c2-4479-a7de-df689590260d>
- [8] Kuzmenko, A.S. (2024). Characteristics of persons who commit criminal offenses in the tourism sector. *Donbass Legal Journal*, 3(88), 39-44. DOI: 10.32782/2523-4269-2024-88-39-44
- [9] Muradly, A.I. (2026). Methods of committing crimes in the sphere of production and circulation of consumer goods. *Law forum*, 85(1), 109-117. DOI: 10.32631/fp.2026.1.13

- [10] Murha, O.G. (2025). The personality of the criminal as an element of the forensic characteristics of mortgage fraud. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 74, 73-76. DOI: 10.32782/2307-1745.2025.74.14
- [11] Ni, Peifeng, & Wang, Quanxiu. (2022). Internet and Telecommunication Fraud Prevention Analysis based on Deep Learning. *Applied Artificial Intelligence*, 36(1). DOI: 10.1080/08839514.2022.2137630
- [12] Osypenko, I.P., & Kokosha, D. (2018). Ways of committing fraud in modern conditions. *Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers* (pp. 50-53). Chernihiv: CNU. Retrieved from https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u295/zbirnyk_ukraineeu_0.pdf
- [13] Pavlova, N. (2023). Educational and professional characteristics of persons who commit criminal offenses through fraud: a criminal analysis. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 77-82. DOI: 10.61345/1339-7915.2023.2.10
- [14] Pavlova, N.V., Ptushkin, D.A., & Chaplynskyi, K.O. (2019). *Theoretical principles of the methodology for investigating fraud associated with the alienation of real estate objects of citizens*. Kherson. Retrieved from <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3198>
- [15] Ripa, F.V. (2026). Cyberspace as an element of the environment for carrying out collaborative activities in the ideological and cultural and educational spheres. *Analytical and Comparative Law*, 2(3), 179-185. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.02.3.25
- [16] Romauskas, K. (2026). Methods, Tools and Means of Committing Criminal Offenses in the field of Professional Legal Assistance. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 42(1), 121-134. DOI: 10.32353/khrife.1.2026.09
- [17] Taodang, D., & Gundur, R.V. (2023). How Frauds in Times of Crisis Target People. *Victims & Offenders*, 18(5), 889-914. DOI: 10.1080/15564886.2022.2043968
- [18] Urlapova, O.Ya. (2025). The structure of the forensic characteristics of fraud in the field of real estate. *Law and Society*, 4(2), 399-407. DOI: 10.32842/2078-3736/2025.4.2.56
- [19] Yakobchuk, A. (2023). *Half of Ukrainians fell for scammers online*. Retrieved from <https://slovoproslovo.info/polovina-ukraintsiv-potrapili-na-gachok-shahraiv-u-merezh/>
- [20] Zhang, J.S., & Lei, Y. (2022). Trend and Identification Analysis of Anti-investigation Behavior in Crime by Machine Learning Fusion Algorithm. *Wireless Communications & Mobile Computing*. DOI: 10.1155/2022/1761154

Список використаних джерел

- [1] Брисковська О. М., Гелемей М. О. Особливості вчинення шахрайства в мережі Інтернет в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № (3). С. 174–180. DOI: 10.32782/kij/2023.3.25
- [2] Чайка І. М. Кримінологічна характеристика та запобігання шахрайству в Україні : дис. ... д-ра наук : 081 «Право». Київ, 2023. 296 с. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/items/04d026ad-16aa-46ab-aca4-25e8844b0214>
- [3] Чепурна Т. В. Способи вчинення службових кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. Ч. 3. С. 289–295. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.05.3.42
- [4] Chiang E., Kredens K., Thornton J. Fighting fraud: Corpus-assisted approaches to understanding and disrupting fraud activity on the dark web. *Applied Corpus Linguistics*. 2025. No. 5 (3). DOI: 10.1016/j.acorp.2025.100159
- [5] Ковальська М. Ю. Спосіб учинення як елемент криміналістичної характеристики бандитизму. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 164–169. DOI: 10.32840/pdu.2020.1-1.25
- [6] Крижевський А. В., Брисковська О. М. Характеристика особи, яка вчиняє шахрайство в складі організованої групи в мережі Інтернет. *Юридична психологія*. 2025. № 1 (36). С. 80–89. DOI: 10.33270/03253601.9
- [7] Курята Л. Л. Криміналістична характеристика особи, яка вчиняє шахрайство. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології : міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 239–241. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/a6b83747-a2c2-4479-a7de-df689590260d>
- [8] Кузьменко А. С. Характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у туристичній сфері. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 3 (88). С. 39–44. DOI: 10.32782/2523-4269-2024-88-39-44
- [9] Мурадлі А. І. Способи вчинення злочинів у сфері виробництва та обігу споживчих товарів. *Форум права*. 2026. № 85 (1). С. 109–117. DOI: 10.32631/fr.2026.1.13

- [10] Мурга О. Г. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики шахрайства з іпотечним майном. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2025. № 74. С. 73–76. DOI: 10.32782/2307-1745.2025.74.14
- [11] Ni Peifeng, Wang Quanxiu. Internet and Telecommunication Fraud Prevention Analysis based on Deep Learning. *Applied Artificial Intelligence*. 2022. No. 36 (1). DOI: 10.1080/08839514.2022.2137630
- [12] Осипенко І. П., Кокоша Д. Способи вчинення шахрайства в сучасних умовах. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law* : collection of international scientific papers. Chernihiv : CNUT, 2018. С. 50–53. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u295/zbirnyk_ukraineeu_0.pdf
- [13] Pavlova N. Educational and professional characteristics of persons who commit criminal offenses through fraud: a criminal analysis. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. No. 2. P. 77–82. DOI: 10.61345/1339-7915.2023.2.10
- [14] Павлова Н. В., Птушкін Д. А., Чаплинський К. О. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням об'єктів нерухомого майна громадян : монографія. Херсон, 2019. 196 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/3198>
- [15] Ріпа Ф. В. Кіберпростір як елемент обстановки вчинення колабораційної діяльності в ідеологічній та культурно-освітній сфері. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 3. С. 179–185. DOI: 10.24144/2788-6018.2026.02.3.25
- [16] Romauskas K. Methods, Tools and Means of Committing Criminal Offenses in the field of Professional Legal Assistance. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 2026. No. 42 (1). P. 121–134. DOI: 10.32353/khrife.1.2026.09
- [17] Taodang D., Gundur R. V. How Frauds in Times of Crisis Target People. *Victims & Offenders*. 2023. No. 18 (5). P. 889–914. DOI: 10.1080/15564886.2022.2043968
- [18] Урлапова О. Я. Структура криміналістичної характеристики шахрайства у сфері нерухомого майна. *Право і суспільство*. 2025. № 4. Т. 2. С. 399–407. DOI: 10.32842/2078-3736/2025.4.2.56
- [19] Якобчук А. Половина українців потрапили на гачок шахраїв у мережі. 2023. URL: <https://slovoproslovo.info/polovina-ukraintsiv-potrapili-na-gachok-shahraiv-u-merezhi/>
- [20] Zhang J. S, Lei Y. Trend and Identification Analysis of Anti-investigation Behavior in Crime by Machine Learning Fusion Algorithm. *Wireless Communications & Mobile Computing*. 2022. DOI: 10.1155/2022/1761154

BRYSKOVSKA Oksana

PhD in Law, Senior Research Fellow, Leading Research Fellow of the Research Laboratory on Crime Prevention of the Educational and Scientific Institute of Police Activities of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6902-9969>;

SHAPOVALOVA Anna

PhD in Law, Leading Research Fellow of the Research Laboratory on Crime Prevention of the Educational and Scientific Institute of Police Activities of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8072-9764>;

KRYZHNA Valentyna

PhD in Law, Senior Research Fellow, Leading Research Fellow of the Research Laboratory on Forensic Support and Forensic Expertise of the Educational and Scientific Forensic Expertise Institute of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0402-4224>

Fraud Committed Against the Close Persons of Prisoners of War and Missing Persons: Means and Mechanisms of the Perpetrator

Abstract. The full-scale military aggression launched by the Russian Federation against Ukraine has become a catalyst for the emergence and rapid spread of new forms of fraud. In wartime, it is difficult to maintain stable communication with the front lines, which makes even a short-term lack of information from military sources a major problem, generating a wave of emotional distress and anxiety among those in the rear. In the absence of the possibility to confirm the status of a person who is at the front: whether he remains alive, or, perhaps, was captured, or went missing. Fraudsters have developed a cynical scheme in relation to relatives of missing persons, offering (providing information, assistance in return, etc.). Criminals systematically demonstrate imaginary care, persuasiveness and seriousness, while simultaneously using the trust and emotional state of their victims. Criminals cause significant harm to the victims, causing large-scale emotional and financial consequences with such atrocities. The purpose of the article is to study the means and mechanisms of committing fraud against relatives of prisoners of war and missing persons. Its practical significance lies in acquiring and updating knowledge about the methods and tools of committing such crimes aimed at relatives and relatives of missing persons. This is of great importance for exposing fraudulent schemes, which is an important aspect in the fight against such offenses. The acquired knowledge contributes to the prevention of such crimes and makes it possible to significantly reduce their number. The data obtained as a result of the study can be used not only to improve investigation procedures, but also to create effective preventive measures and strengthen organizational counteraction to such phenomena. The scientific novelty of the study lies in identifying the means and mechanisms of committing fraud against the relatives of prisoners of war and those who have gone missing. This, in turn, will contribute to increasing the efficiency of law enforcement agencies in the process of investigating such crimes.

Keywords: deception; military personnel; perpetrator; fraudulent actions; methods; tools for committing criminal acts.